

12.5.2003

871/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Mattila

TYÖTURVALLISUUTTA KOSKEVAN RIKOSASIAN SYYTEOIKEUDEN VANHENTUMINEN

1

KANTELU

A kertoo 27.3.2002 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa, että syyteoikeus työturvallisuutta koskevassa rikosasiassa vanheni, koska haastetta ei annettu ajoissa vastaajille tiedoksi.

A pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan, onko B:n kihlakunnansyyttäjän, B:n käräjäoikeuden tai haastemiehen menettelyssä moitittavaa.

2

SELVITYS

B:n käräjäoikeuden käräjätuomari C sekä B:n kihlakunnansyyttäjä D toimittivat pyynnöstäni tänne selvityksen ja käräjätuomari C lisäselvityksen. B:n käräjäoikeuden laamanni E sekä apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske antoivat lausunnon. A on antanut niihin 13.6.2002, 14.9.2002, 7.10.2002 sekä 9.10.2002 päivätyt vastineensa.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Saadun selvityksen mukaan työturvallisuusasia on tullut syyteharkintaan 18.6.2001. Asia on jaettu kihlakunnansyyttäjä D:lle ratkaistavaksi. D on 3.7.2001 tehnyt asiaa koskevan haastehakemuksen ja toimittanut sen B:n käräjäoikeuteen 4.7.2001. Asia on jaettu seuraavana päivänä 5.7.2001 käräjätuomari C:lle. Rikosasian syyteoikeus on vanhentunut 20.9.2001. Haaste on annettu tiedoksi vastaajille vasta marraskuussa 2001 rikosasian syyteoikeuden siis jo vanhentuttua.

Syyttäjä D:n selvityksen mukaan syyttäjän käräjäoikeuteen lähettämään haastehakemukseen liittyy tietojärjestelmään kuuluva asiakirja "tuomioistuimelle tarkoitettu muu tieto" -lomake, johon merkitään muun muassa erilaisia käsittelyn kannalta tarpeellisia tietoja, kuten huomautus vanhentumisajasta. Nyt kysymyksessä olevaan asiaan hän ei ollut tällaista merkintää tehnyt. D toteaa, että jos hän olisi olettanut nyt tapahtuneen asian

mahdolliseksi, hän olisi merkin nän tehnyt. D kertoo käyneensä läpi aikaisempia haastehakemuksia työturvallisuusrikoksista vuosilta 1999–2001 ja havainneensa niissä olleen monen osalta haasteaikaa jäljellä kolmesta neljään kuukautta eikä vastaavaa ongelmaa ollut ilmennyt. D kertoo tehneensä kahden vastaavanlaisen asian infotietoihin merkinnän vanhentumisajasta, toisessa haasteaikaa oli jäljellä kaksi viikkoa ja toisessa vajaan kaksi kuukautta. D kertoo olleensa käsityksessä, että asiat ovat varsin pian niiden käräjäoikeuteen saapumisen jälkeen asiaa käsittelevällä tuomarilla.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Kalskeen lausunnosta ilmenee, että rikosasiain asianhallintajärjestelmän teknisen ohjeen mukaan haaste hakemuksen ns. muu tieto -sivulle voidaan merkitä käräjäoikeudelle välitettäviä tietoja, kuten esimerkiksi kiireellisyysperuste. Kiireellisyyden voi merkitä myös rastitietona käräjäoikeuden lähetysikkunalle. Lausunnon mukaan B:n käräjäoikeuden ja syyttäjävirston kesken ei ollut sovittu mitään nimenomaista aikarajaa, jonka jälkeen kiireellisyysmerkintä tulisi tehdä. Merkintä on siten jäänyt yksittäisen syyttäjän harkintaan.

Käräjätuomari C:n selvitysten mukaan B:n käräjäoikeuden normaalikäytännön mukaisesti rikosasian asiakirjat on jaettu kansliasta suoraan hänen käräjäsihteerilleen heinäkuussa 2001, vaikka vastuu muodollisesti onkin ollut C:llä. Noudatetun käytännön mukaisesti käräjäsihteerin on syyskuussa 2001 ennen vastaajien haastamista omatoimisesti pyytänyt asianomistajilta kirjallisen vaatimuksen. C:n käsityksen mukaan näin on tapahtunut ilmeisesti sen vuoksi, että haastehakemuksen yhteydessä olleessa asiakirjassa ei ole ollut mainintaa jutun lähellä olevasta vanhentumisajasta. Yleensä haaste on C:n mukaan annettu tiedoksi kahdesta viikosta puoleentoista kuukauteen siitä, kun juttu on saapunut käräjäoikeuteen. C:lle ei ole täysin selvinnyt, miksi tässä tapauksessa ajanjakso on ollut pidempi. C:n käsityksen mukaan siihen on vaikuttanut käräjäsihteerin lomat sekä suuri työmäärä. Lisäksi käsittelyaikatauluun on C:n käsityksen mukaan vaikuttanut se, että syyttäjä D:n seuraava vapaa käsittelypäivä on ollut vasta 22.1.2002 eikä useita kuukausia ennen jutun pääkäsittelyä tapahtuva haasteiden tiedoksianto ollut osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi menettelyksi pääkäsittelyiden lukusten peruutusten vuoksi. Käräjätuomari C on saanut tiedon jutusta ja sen asiakirjat nähtäväksi vasta syyteoikeuden jo vanhennuttua marraskuun alussa 2001, kun käräjäsihteerin on tuonut asiakirjat hänen nähtäväkseen käsittelypäivän määräämiseksi

Laamanni E on lausunnossaan kertonut, että B:n käräjäoikeudessa haastehakemukset on toimitettu normaalisti ensin käräjäsihteerille, joka on tarkastanut asiakirjat. Asian vaatiessa kiireellisiä tuomarin suoritettavia toimia, käräjäsihteerin on kääntynyt välittömästi oman tuomarinsa tai, jos tämä ei ole ollut paikalla, päivystävän tuomarin puoleen. Lomalla olevalle jaettavia asioita ja saapuvaa postia on seurannut aina joku toinen vastaavassa virka- asemassa oleva niin, että kiireelliset asiat eivät jää hoitamatta.

E:n lausunnon mukaan rikosasioiden osalta on syyttäjien kanssa lisäksi rikosprosessiuudistuksen yhteydessä suullisesti sovittu, että syyttäjät liittävät asiakirjoihin esimerkiksi lapun, jossa on merkintä asian kiireellisyydestä tai

merkitsevät "tuomioistuimelle tarkoitettu muu tieto" -asiakirjaan kiireellisyyttä koskevan maininnan. Tätä käytäntöä on E:n mukaan säännönmukaisesti noudatettu. Useat syyttäjät ovat vielä erikseen puhelimitse tiedottaneet asian kiireellisyydestä.

Laamanni E:n käsityksen mukaan nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa syyteoikeuden vanhentuminen olisi voitu estää, jos asiakirjoissa olisi ollut asianmukainen ja sovittu kiireellisyysmerkintä. Sen puuttuminen on saattanut johtua huolimattomuudesta tai siitä, että syyttäjä ei ole pitänyt asiaa kiireellisenä vielä asiakirjoja käräjäoikeudelle toimittaessaan.

Lausunnon mukaan B:n käräjäoikeuteen on vuonna 2001 saapunut 2980 haastehakemusta, joista 508 on yhdistetty toiseen haastehakemukseen. Uusia rikosasioita on siten tullut vireille 2500. Lausunnon mukaan tuomarin tekemää vanhentumisen tarkastamista heti asiakirjojen saapumisen jälkeen ei ole ainakaan tähän saakka pidetty välttämättömänä rikosasioiden suuren lukumäärän vuoksi ja koska haastehakemuksen on juuri ennen sen saapumista käräjäoikeudelle lähettänyt syyttäjä, joka syyteharkinnan yhteydessä on joutunut kiinnittämään huomiota jutun rikosoikeudelliseen vanhentumiseen. Lisäksi sovittu menettely kiireellisyyden merkitsemisestä on toiminut moitteetta. Laamanni E katsoo, että käräjäoikeudessa on toimittu olisuhteet huomioon ottaen viivytyksettä ja syyteoikeuden vanhentuminen on valitettavasti jäänyt havaitsematta kiireellisyyserkinnän puuttumisen vuoksi.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Oikeusohjeet

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä nostaa syyteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuin voi määrätä siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, että syyttäjä saa nostaa syyteen antamalla haasteen itse. Lain esitöiden (HE 82/1995 s. 61) mukaan näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun on olemassa vaara syyteoikeuden vanhentumisesta sen vuoksi, että haastetta ei muuten ehditä antaa tiedoksi.

Saman luvun 3 §:ssä luetellaan, mitä haastehakemuksessa on ilmoitettava. Laki ei edellytä merkintää syyteoikeuden vanhentumisesta.

Mainitun luvun 8 §:n 1 momentin mukaan, jollei asiaa 6 §:ssä säädetyllä tavalla heti jätetä tutkimatta, tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan nostetuksi, kun syytettävä on laillisesti kutsuttu vastaamaan tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti saapuvilla olleensa saanut tehty raagaistusvaatimus.

3.2.2

Kannanotto

Syytteen vanhentumisajan merkitseminen

Syyttäjä ei ole lain nojalla velvollinen ilmoittamaan tuomioistuimelle syyteoikeuden vanhentumisajasta. Syyttäjä on mielestäni kuitenkin hyvän syyttäjätavan perusteella velvollinen kiinnittämään käräjäoikeuden huomiota asian kiireellisyyteen silloin, kun vaara syyteoikeuden vanhentumisesta on olemassa. Vaara syyteoikeuden vanhentumisesta kuitenkin vaihtelee esimerkiksi asioiden, haastettavien ja tuomioistuimen juttumäärienkin perusteella.

B:n käräjäoikeus ja syyttäjänvirasto ovat sopineet menettelystä, jonka mukaan syyttäjä tekee kiireellisyysmerkinnän tietojärjestelmään tai kirjoittaa erillisen lapun, mikäli syyteoikeuden vanhentumisvaara on olemassa. Käräjäoikeus ja syyttäjälaitos eivät kuitenkaan ole sopineet nimenomaista aikarajaa, milloin kiireellisyysmerkintä tulisi tehdä. Kiireellisyysmerkintä on riippunut yksittäisen syyttäjän harkinnasta.

Syyttäjä D on toimittanut haastehakemuksen kansliaan ilman kiireellisyysmerkintää heinäkuussa 2001 eli noin kaksi ja puoli kuukautta ennen vanhentumisajan umpeen kulumista. Käräjätuomari C:n selvityksen mukaan haasteen tiedoksi antaminen B:n käräjäoikeudessa kestää normaalisti kahdesta viikosta puoleentoista kuukauteen siitä, kun asia on saapunut käräjäoikeuteen. Mikäli haasteen tiedoksianto työturvallisuusasiassa olisi annettu kerrotussa normaalijassa, syyteoikeus ei olisi vanhentunut.

Totean kuitenkin, että normaalitapauksessakin haaste olisi ehditty antaa tiedoksi vain noin kuukausi ennen sen vanhentumista. Mielestäni tällöinkin haasteen tiedoksi antamisen ja asian rikosoikeudellisen vanhentumisen välinen aika jää niin lyhyeksi, että riski vanhentumisesta on todellinen. Kesälomakautena mahdollinen vanhentumisvaara on vielä normaalia suurempi. Tämä herättää kysymyksen olisiko kiireellisyysmerkintä ollut aiheellinen. Joka tapauksessa se mielestäni olisi ollut toivottava.

Käsitykseni mukaan kihlakunnansyyttäjä D:tä ei kuitenkaan voida arvostella velvollisuuden laiminlyönnistä, kun ottaa huomioon, että käräjäoikeuden on annettava haaste tiedoksi viipymättä, D ei ole tuntenut B:n käräjäoikeudessa asioiden haastamisessa noudatettua käytäntöä eikä kiireellisyysmerkinnän tekemisestä ollut annettu selviä ohjeita tai sovittu sen tekemiselle aikarajaa.

Haasteen tiedoksi antaminen

Lain nojalla vastuun haasteen tiedoksi antamisesta kantaa tuomioistuin. Käräjäoikeuden ja syyttäjänviraston välillä tehty sopimus kiireellisyysmerkinnän tekemisestä ei siirrä tai poista tätä vastuuta. Haastehakemuksen saavuttua 4.7.2001 B:n käräjäoikeuteen syyttäjä D ei ole ollut enää vastuussa asian etenemisestä. Asiakirjaselvityksen mukaan asia on jaettu käräjätuomari C:lle 5.7.2001, jonka jälkeen asia on ollut hänen vastuullaan. Käytännössä asiakirjat on kuitenkin käräjäoikeudessa noudatetun vakiintuneen tavan mukaisesti jaettu hänen käräjäsihteerilleen ja C on nähnyt asiakirjat vasta marraskuussa 2001 syyteoikeuden jo vanhentunutta.

Työturvallisuusasian haaste on annettu tiedoksi vasta marraskuussa 2001 eli noin neljä kuukautta sen jälkeen, kun asia on tullut vireille käräjäoikeudessa. Käsitykseni mukaan haastetta ei ole annettu lain edellyttämällä tavalla viipymättä.

B:n käräjäoikeudessa noudatetusta sinänsä ymmärrettävästä työnkulun sujumuuden helpottamiseksi luodusta järjestelmästä huolimatta vastuu siitä, että asia ei pääse rikosoikeudellisesti vanhentumaan on tuomarilla, jonka vastuulle asia on jaettu eli tässä tapauksessa käräjätuomari C:llä. Kerrotunlaista työnjakoa noudatettaessa käräjätuomarin vastuu on erityisesti valvontavastuuta siitä, että työt sujuvat asianmukaisesti myös lomien ja työruuhkien aikana. Käsitykseni mukaan C:n olisi valvontavelvollisuutensa nojalla tullut seurata sitä, että huolimatta käräjäsihteerin lomasta tai työruuhkasta C:n vastuulla olevia asioita ei pääse rikosoikeudellisesti vanhentumaan.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon B:n käräjäoikeudessa noudatetun käytännön asiakirjojen jakamisesta asiasta vastaavan tuomarin asemesta käräjäsihteerille sekä B:n käräjäoikeuden ja syyttäjien välillä solmitun sopimuksen kiireellisyysmerkinnän tekemisestä.

Pidän oikeusturvan kannalta huolestuttavana sitä, että tuomioistuimeen saapuva asia ei käytännössä ole riittävästi siitä vastaavan tuomarin valvonnassa. B:n käräjäoikeuden noudattamassa käytännössä ei näyttäisi varaudutun siihen, että syyttäjä tulkitsee haastehakemuksen kiireellisyyden toisin kuin käräjäoikeus tai haasteen tiedoksi antaminen jostain syystä kestää tavanomaista kauemmin. Käräjäoikeuden ja syyttäjälaitoksen välillä noudatettu järjestelmä kiireellisyysmerkinnän tekemisestä on ainakin siinä suhteessa puutteellinen, että selvää aikarajaa kiireellisyysmerkinnän tekemiselle ei ole sovittu.

Pitäisinkin yhtenä hyvänä toimintatapana, että syyttäjä, joka joutuu joka tapauksessa tarkastamaan syyteoikeuden vanhentumisen, tekisi aina sitä koskevan merkinnän haastehakemukseen. Tällöin käräjäoikeus voisi heti asian saavuttua ottaa kantaa sen kiireellisyyteen ja järjestää työnkulun asian kannalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Vähintäänkin käräjäoikeuden ja syyttäjälaitoksen olisi sovittava oikeusturvan kannalta riittävän pitkä ja nimenomainen aikaraja kiireellisyysmerkinnän tekemiselle.

3.3

Toimenpiteet

Saatan käsitykseni edellä kerrotun menettelyn virheellisyydestä käräjätuomari C:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Samalla kiinnitän B:n käräjäoikeuden huomiota vastaisen varalle B:n käräjäoikeudessa noudatetun menettelyn ongelmallisuuteen.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan oheisena.